PLEBISCYTY

Plebiscyt w rozumieniu uchwały zgromadzenia ludowego był znany już w starożytnym Rzymie. W średniowieczu z kolei plebiscytem określano wilkierze będące uchwałami rad miejskich, a także formą prawa statutowego miast, gildii oraz podobnych stowarzyszeń. Tak w XVI w. pisał o tym pochodzący z Krakowa znawca praw Bartłomiej Groicki: „Plebiscitum, wilkierz, który miasta czynią na te się ściąga, którzy nań przyzwalają albo którzy go sobie stawią za prawo". Jednym z najstarszych wilkierzy znany na ziemiach polskich, jest wilkierz lwowski z roku 1387.

Porządek
Sądów y spraw Miey-
skich Prawa Maydeburskiego: na wie-
lu mieyscach poprawiony.
Psal. LVII. Recte iudicate filij hominum.
¶ Sprawiedliwie sądźcie Synowie Ludzcy.
Verbum tuum Domine,
LVCerna pedibus meis
Et lumen semitis meis, &c.
Cum Gratia & Priuilegio Regiæ Maiestatis,
Lazarus Andreæ impressit.
ANno LXII.

PORZĄDEK SĄDÓW Y SPRAW MIEYSKICH PRAWA MAYDEBURSKIEGO..., AUTORSTWA B. GROICKIEGO

Plebiscyt w rozumieniu współczesnym, tj. głosowaniu ludności w spawie zmian terytorialnych ma korzenie rewolucyjnej Francji. W roku 1791 na mocy plebiscytu w granice francuskie włączono Awinion oraz hrabstwo Venaissin, rok później Sabaudię i Belgię, z kolei dwa lata później Niceę oraz Nadrenię. Warunki owych pierwszych plebiscytów zostały określone na podstawie myśli i pism Jana Jakuba Rousseau.

CAMILLO CAVOUR

Złota epoka plebiscytów rozpoczęła się w połowie XIX wieku i była związana z procesem zjednoczenia Włoch. W 1858 r. premier Królestwa Sardynii Camillo Cavour oraz cesarz Napoleon III zawarli porozumienie mówiące o wspólnej walce z Austrią Franciszka Józefa. Po zwycięskiej wojnie północne Włochy miały stać się dominium Sardynii, natomiast Sabaudia oraz Nicea powinny przejść w ręce Francuzów.

Wojna zakończyła się sukcesem, lecz na mocy pokoju w Parmie, Modenie oraz w Toskanii ponownie mieli panować dotychczasowi władcy. Aby temu zapobiec, premier Cavour uciekł się do sprytnego wybiegu i zorganizował w tych środkowowłoskich księstwach plebiscyty, w których ludność opowiedziała się za wejściem w granice monarchii piemonckiej. W roku następnym podobny plebiscyt objął Włochy południowe, z kolei plebiscyty (uważane za sfałszowane) w Sabaudii i Nicei przesądziły o przejściu tych prowincji pod panowanie Napoleona III.

PIAZZA DEL PLEBISCITO W NEAPOLU (OK. XIX W.)

W 1863 r. plebiscyt przeprowadzony w Zjednoczonych Krajach Wysp Jońskich zadecydował o zjednoczeniu wysp z Grecją. Po pierwszej wojnie światowej plebiscyty miały być sposobem na rozwikłanie problemów granicznych. Podczas rokowań w Paryżu zaplanowano, a w traktacie wersalskim nadano normy prawne plebiscytom: w okręgach Eupen i Malmédy, w zagłębiu Saary, na Górnym Śląsku, na Warmii, Mazurach i Powiślu oraz w południowym Szlezwiku. W traktatach z Austrią zagwarantowano plebiscyty w południowej Karyntii oraz w Sopronie. Zorganizować miano również plebiscyt w Spiszu, na Orawie oraz na Śląsku Cieszyńskim. Po II wojnie światowej przeprowadzono plebiscyt w 1955 r. w Protektoracie Saary. Za pewną formę plebiscytów uznawane są również referenda niepodległościowe, jak w Sudanie Południowym w 2011 r. czy w Szkocji w 2014 r.